

Varlıq

VARLIQ

Türk Dili, Edebiyatı ve Kültürü Dergisi

İkinci Dönem. İl: 2, Sayı: 5-6 (Güz-Qış 2016), ss. 151-156

Telif Haqqı@Varlıq Dergisi

گئچمیشدن گونوموزه "تورکولوگیا" درگیسی

• دوکتور ائلچین ابراهیموف^۱

"سوئتسکایا تورکولوگیا" درگیسی سوویتلر بیرلیگی علملر آکادمیسی ایله آذربایجان سوویتلر بیرلیگی علملر آکادمیسی نین بیرلیکده چیخاردیغی بیلیمسل درگی اولاراق ۱۹۷۰-ده باکی دا

باسیلمیشدیر. "سوئتسکایا تورکولوگیا" درگیسی بو دلا ۲۲ ایل بویونجا مدرن تورک فیلولوژیسی، دیل بیلیمی و اؤزلیکلر تورک لهجه لری نین آراشدیریلماسی، اؤیرنیلمه سی آلا نیندا بؤیوک ایشلر گؤرموشدور. یایینلان دیغی (۱۹۹۲-۱۹۷۰) ۲۲ ایل بویونجا درگی ایله ۶ دفعه چیخیردی. درگی ایلك كز سوویتلر جوغرافياسیندا تورک لهجه لری نین، هابئله آذربایجان تورکجه سی نین گرکلی دیل بیلیم مسئله لری نین اؤزلیکلری نین، سؤزلرین آنلاملاری، سؤزلوکلرینی و دیگر سینیرلارینی بلیرله میشدیر. سوویتلر تورکولوژیسی نین

گلیشمه سینده بؤیوک خیدمتلری اولان درگی سوویتلر بیرلیگی نین داغیلماسیندان سونرا

^۱ آذربایجان میلی علملر آکادمیسی، "تورکولوگیا" درگیسی نین یازی ایشلری مودورو (elchinibrahimov85@mail.ru).

۱۹۹۲-دن اعتباراً "تورکولوگیا" آدی ایله فعالیتینه داوام ائتمیشدیر. بوگون ده "تورکولوگیا" درگیسی "سوئتسکایا تورکولوگیا" درگیسی نین گله نکلرینی داوام ائتدیرمکله گونوموز تورکولوژ بیلیمینده اؤز دگرلری ایله سئچیلن، اؤز یثری، اؤز سؤزو اولان اولوسلار آراسی حکملی، بیلیمسل درگی استاتوسونو قوروماقلا تورکولوژی سورونلارینی اؤز صحیفه لرینده یایینلاییر.

بو یازیمیزدا "تورکولوگیا" درگیسی نین تاریخیندن و گونوموزده کی دوروموندان بحث ائتمگه چالیشاجایق.

"سوئتسکایا تورکولوگیا" سوویت سوسیالیست جمهوریتلر بیرلیگی (س.س.ج.ب) علملر آکادمیسی ایله آذربایجان علملر آکادمیسی نین بیلیمسل درگیسی کیمی ۱۹۷۰-ین آوریل آییندا آذربایجان سوویت سوسیالیست جمهوریتی علملر آکادمیسی نین نسیمی آدینا دیل بیلیم انستیتوسوندا یایین حیاتینا باشلادی.

درگی نین ادیتورلوقونو تأسیس ائدیلدیکدن ۱۹۸۷ ایلی نین جولای آیینا قدر اوردیناریوس پروفیسور دوکتور محمد آغا شیرعلی یف اوستلنمیشدیر. ۱۹۸۷-۱۹۹۳ ایللرینده درگی نین ادیتورو روسیا علملر آکادمیسی نین اویه سی، روسیا علملر آکادمیسی دیل بیلیم انستیتوسو تورک لهجه لری بؤلومو باشقانی ادهم تئنیشف اولموشدور.

سوویتلر تورکولوژیسی نین گلیشمه سینده بؤوک خیدمتلری اولان درگییه س.س.ج.ب علملر آکادمیسی نین دستگی ده چوخ آچیق شکیلده ایدی. سوویتلر تورکولوژیسی نی و دیل بیلیمچی آراشدیرماجیلاری اطرافینا توپلایاراق، فیکیر آلیش- وئریشی و ساغلام تارتیشمالارا چاغیران درگی بو آندا قازانیلان علمی باشاریلاری و آراشدیرما سونوجلارینی صحیفه لرینده یایینلاییردی. یایینلانیدیگی ایلك ساییدان اعتباراً درگی نین شؤهرتی سوویتلر بیرلیگی نین سینیرلارینی آشدی و دنیا تورکولوقلاری نین مقاله لری نین یایینلانیدیگی علمی بیر درگی اولدو. بورادا مقاله لر صینیفلاندریلیر و چئشیدلی بؤلوملر آلتیندا یئرلشدیریلیردی. "بیلیمسل فعالیتلر"، "گوندم"، "تارتیشما و ببلیوقرافی"، "فولکلور"، "دیل بیلیم تئورسی"، "دیل بیلیم ایلیشکیلری"، "فولکلور، ادبیات و کولتور"، "خبرلر و اؤزلر"، "شخصیتلر"، "گونون اولایلاری" و باشقا بؤلوملرده بیر چوخ بیلیمسل مقاله یایینلانیردی.

فرقلی ایللرده درگی نین بیلیم قورولوندا پ. عظیموف، گ. عبدالرحمانوف، ن. باسکاکوف، م. داداشزاده، م. زکی یف، س. ایوانوف، س. کنسبایف، آ. کونونوف، ه. کوراوغلو، ا. تئنیشف، ک. یاشن و دیگرلری اولموشلار.

سوویتلر بیرلیگی نین داغیلماسی نین آردیندان "سوونتسکایا تورکولوگیا" درگیسی نین طالعی حل اولونمالی ایدی. یا درگی نین یایینی تاماماً سونلانمالی یا دا درگی نین بوتون یایین حاقلاری روسیا علملر آکادمیسی نه وئريلمه لی یا دا آذربایجان علملر آکادمیسی نین یایین اولراقی اولاراق چیخمالی ایدی. نهایت آذربایجان علملر آکادمیسی نین یوکسک قورومونون ۱۶ ژانویه ۱۹۹۲ تاریخی قرارنامه سی نین ۴/۳ ساییلی قرارینا او یغون اولاراق "سوونتسکایا تورکولوگیا" درگیسی نین آدی "تورکولوگیا" اولدو. بو قراردادن سونرا آذربایجان علملر آکادمیسی نین یوکسک قورولونون ۲۹ ژانویه قراری ایله "تورکولوگیا" درگیسی نین ادیتورو و بیلیم قورولونون یئنی هیئتلی بلیرلندی. یئنی قرارا گؤره، پروفیسور دوکتور آغاموسی آخوندوف درگی نین ادیتورو اولاراق آتاندی. قراردا آیریجا روسیا، آذربایجان، تاتاریستان، قیرغیزستان، تورکمنیستان، آلمانیا، اینگیلتره، فرانس، آمریکا بیرلشیک دؤلتلری، ایران، تورکیه و مجاریستان بیلیم آداملاریندان اولوشان بیلیم قورولو دا بلیرلنمیشدیر.

"تورکولوگیا" درگیسی نین ادیتورو ۲۰۱۴-۱۹۹۳ تاریخلرینده پروفیسور دوکتور آغاموسی آخوندوف، ۲۰۱۵-۲۰۱۴ تاریخلرینده ایسه پروفیسور دوکتور توفیق حاجی یف اولموشدور.

درگی نین بیر دؤنم ادیتورو اولموش م. شیرعلی یف، ا. تئنیشف، آ. آخوندوف و ت. حاجی یف درگی نین ایستر آذربایجان دا، ایستر سه ده بوتون دونیادا علمی آراشدیرما قایناغینا دؤنوشمه سی اوچون چالیشمیشلار. آنجاق مودرن دونیا، درگی نین بیلیمسل ظرفیتی نین داها دا گئنیشله مه سینی و گلشیمه سینی طلب ائدیر. بو گئنیشله مه و درگیده تورکولوژی نین گونجل سورونلاری نین یئر آلماسی آرتیق آنا هدف حالینا گلیمیشدیر. اؤزلیکله درگی نین بیلیم قورولونون و اولوسلار آراسی دانیشمانلاری نین سایبسی و جوغرافیاسی نین گئنیشله دیلمه سی بلیرتدیگیمیز هدفلرین گرچکلشدیریلمه سینه یؤنه لیک بیر آددیمدیر.

آذربایجان میلی علملر آکادمیسی نین یوکسک قورولونون ۱۷ ژانویه ۲۰۱۶ تاریخی، ۴/۱۴ ساییلی قرارنامه سیله پروفیسور دوکتور کمال عبدالله یف درگییه ادیتور، پروفیسور دوکتور محسن نقی سویلو و مختار ایمانوف ادیتور یاردیمچیلاری، آراشدیرما گؤره ولیسی ائلچین ابراهیموف درگی نین یازی ایشلری مودورو گؤره ولرینه آتاندی. بو قرارین داوامی کیمی آذربایجان میلی علملر آکادمیسی نین یوکسک قورولونون قراری ایله "تورکولوگیا" درگیسی یالنیز دیل بیلیمی قونولاری دئییل؛ ادبیات، تاریخ، فلسفه، فولکلور، میتولوژی، یازیلی آنیتلار، تارتیشمالار، تورکولوژی نین گونجل سورونلاری، تورکولوژی مرکزلی، شخصیتلر و دیگر آلانلاری دا قاپسایان بیر درگییه دؤنوشدورولمکده دیر.

آذربایجان میلی علملر آکادیمیسی یوکسک قورولو درگی اوچون بیر چوخ اساس هدف بلیرله میشدیر. بو هدفلرین گرچکلشدیریللمه سی دوغرولتوسوندا یولا چیخاراق آکادمی یوکسک قورولونون و درگی نین ادیتورو پروفیسور دوکتور کمال عبدالله "تورکولوگیا" درگیسی اوچون بیر یول چیزدی.

بو هدفلر آراسیندا، درگی بنیه سینده کنفرانسلارین، سمینارلارین، یووارلاق ماسالارین و تارتیشما توپلانتیلارین نین دوزنلنمه سی و درگییه اک اولاراق کیتابلارین دا باسیلماسی یئر آماقدادیر.

آذربایجان میلی علملر آکادیمیسی نین ۱۷ فوریه ۲۰۱۶ تاریخی قراریندان سونرا "تورکولوگیا" درگیسی حاقیندا، اؤزللیکله بیر خصوصو بلیرتمک ایسته رم. یعنی بیلیم قورولو و ادیتورلاری ایله یولا چیخان درگییه ایلك دفعه "تورکولوژی میراثی"، "تورکولوژی مرکزلی"، "تورک تاریخی"، "تورک گؤزل صنعتلری و معمارلیغی"، "تورک میتولوژیسی"، "یازیلی آیتلار" کیمی بؤلوملر ده اکلنمیشدیر.

یوخاریدا بلیرتدیگیمیز ائتکینلیکلرین سون هدفی "تورکولوگیا" درگیسینی یالنیز دیلچی تورکولوقلار اوچون دئییل، هم ده بوتون بیلیم آداملاری اوچون ائتکین قیلماق، تورکولوژینی باشقا علم آلانلارین، تاریخچیلر، ریاضیاتچیلر، ادبیاتچیلر، فیزیکچیلر، اینجه صنعتچیلر، اگیتیم بیلیملری و دیگر بیلیم آداملارین نین ایلگیسینه داخل ائتمک، علمی کادرلارین سایسینی و پوتانسیلینی آرتیرماق، اونلاری بو آلاندا قاینقلارلا تأمین ائتمک، دنیا قامو اوونو (افکار عمومیسینی) تورکولوژی علمی نین و تورکولوژی نین اساس یؤنلری حاقیندا بیلگیلندیرمکدیر.

بو قراردان سونرا آذربایجان میلی علملر آکادیمیسی نین "تورکولوگیا" درگیسی نین بیلیم قورولونون یئنی اویهلری ده قبول اندیلیمیشدیر. درگی نین یئنی بیلیم قورولونا؛ پروفیسور دوکتور عیسی حبیب بگلی، تیمور کریملی، رافائل حسینوف، واسیم محمدعلی یف، تیمور بنیادوف، پروفیسور دوکتور گوهر بخشعلی یوا، نرگیز آخوندوف، ارتگین سلامزاده، نظامی خودی یف، نظامی جعفروف، ایلهام محمدوف، محبت میرزاعلی یوا، ائلبروس عزیزوف، ولایت علی یف، رامیز عسکر، بولدخان خلیلوف، ابوالفضل قولی یف سئچیلدی.

مودرن بیلیمده و بیلیمسل مرکز لر آراسیندا داها کسین گؤرولن او یوم سورجی نین سونوجو و عینی زاماندا طلبی اولاراق درگی نین اولوسلار آراسی کنشچیلری نین (مشاورلری نین) ساییلاری داها دا آرتیمیشدیر. بو تورکولوژی نین گلیشمه سی اوچون اؤنملی آددیملردان بیریدیر. عینی

زاماندا درگی نین بیلیم قورولونا فرقلی اؤلکه لردن و بیلیم مرکز لریندن بیلیم قورولو اویه لری ده علاوه ائدلمیشدیر.

دیل بیلیمی: مصطفی کچالین (تورکیه)، شگری خلوق آق آلین (تورکیه)، میشل بوزدمیر (فرانسا)، هندریک بوخوتن (آلمانیا)، چچنوف علی (روسیا)، احمد بیجان ارجیلاسون (تورکیه)، اردن کاجی بکوف (قازاقیستان)، قیدیرعلی کونکوبایف (قیرغیزیستان)، ایقور کورموشین (روسیا)، گوللو قارانفیل (مولداوی)، توفیق ملیکوف (روسیا)، مهمان موسی اوغلو (تورکیه)، اوه چونگ

جین (گونئی کوره)، عثمان فیکری سرت قایا (تورکیه)، هاپاشی تووری (ژاپونیا)، فیکرت تورکمن (تورکیه)، آلفیا یوسوپووا (تاتاریستان)، باربارا کئیلنر - هئینکئله (آلمانیا)، الیزابتا سویتقوف (تورکمنیستان)؛

/دبیات: رمضان قورقماز (تورکیه)، یاووز آق پینار (تورکیه)، آنناقوربان آشوروف (تورکمنیستان)، محمد قالدقلی (تورکیه)، نیکولای سوکولووسکی (لهیستان)، گولباهار آشوروف (اؤزبکیستان)؛

فولکلور: فیکرت تورکمن (تورکیه)، چیمپوش لیوبوف (مولداوی)، اؤز قول چوبان اوغلو (تورکیه)، متین اکیچی (تورکیه)، ماماتقول جورایف (اؤزبکیستان)، سیبقاتولینا آلفینا (روسیا)؛

تاریخ: محمدعلی بگخان (تورکیه)، رافائل حکیموف (تاتاریستان)، سرگئی کارپوف (روسیا)، دارحان قیدیرعلی (قازاقیستان)، رئوف مونچایف (روسیا)، نستروف آکساندر (روسیا)، رفیق توران (تورکیه)؛

دوغو بیلیملری: تاسین جمیل (رومانیا)، پتر قولدن (آمریکا)، لی هی سو (گونئی کوره)، جورگن پائول (آلمانیا)، واسیلی دیمیتری (روسیا)، استیوان زیمونی (مجارستان)؛

فلسفه: آکسنادر چوماکوف (روسیا)، قالی کورمانغالی یوا (قازاقیستان)، طاهر ماهامتوف (روسیا)، یوری پوپکوف (روسیا)؛

/ینجه صنعت و معمارلیق: کامولا عاقیلووا (اؤزبکیستان)، لیلا هاسییانووا (روسیا)، آسیا غالیمجانووا (قازاقیستان).

بلیرتدیگیمیز کیمی آذربایجام میلی علملر آکادمیسی نین یوکسک قورولونون قراری ایله درگی نین علمی آراشدیرما آلانینا یئنی یؤنلر اکلنمیشدیر. اسکی ساییلاردا آز راستلانان مقاله لره، درگی آذربایجام میلی علملر آکادمیسی نین رسمی یایین اوقانینا چئوریلدیکن سونرا داها چوخ یئر وئرلمگه باشلامیشدیر.

درگی عینی زاماندا گله جکده دنیا تورکولوژی مرکزلی ایله ایلیشکیلر قوراراق تورکولوژی نین گونوموزده کی سورونلارینی اله آلماق آماجی ایله سمینارلار، کونفرانسلار، قورولتایلار و تارتیشما توپلانتیلاری دوزنله یه رک چؤزوم یوللاری نین آراشدیریلماسینی اؤزونه هدف سئچمیشدیر.

تورکجه (آذربایجان و تورکیه تورکجه لری)، روسجا و اینگیلیزجه اولاراق مقاله لری یایینلانیدیگی درگی نین اساس هدفی تورکولوژی نین تاریخده کی و گونوموزده کی سورونلارینی، تورک دونیاسی نین تاریخی و کولتورل زنگین لیکلرینی بلیرله مک، دنیا تورکولوژی مرکزلی و درگی لری ایله ایلیشکیلر قوراراق گونوموزده کی تورکولوژی چالیشلارینی یایینلاماقدیر.

"تورکولوگیا" درگیسی قیش/ژانویه، یاز/آوریل، یای/جولای و گوز/اوتوبر ساییلاری اولماق اوزره ایله دؤرد دفعه یایینلاماقدادیر. درگی آذربایجان میلی علملر آکادمیسی نین اولوسلار آراسی آنادا ایلک و تک حکملی (ایندکسلی) درگیسی دیر. درگی روسیا، قازاقیستان، اؤزبکیستان، تاتاریستان، تورکمنیستان، قیرغیزستان بیلیمسلر آکادمیلری طرفیندن بیلیمسلر و ایندکسلی درگی اولاراق قبول ائدیلمکده دیر. درگییه گؤندریلن یازیلار اؤنجه یایین قورولو طرفیندن یایین ایلکه لرینه اویغونلوق آچیسیندان اینجه لندیکن سونرا، یایین اویغون اولدوغو تقدیرده دگرلندیریلیمک اوزره او آناداکی اوزمان حکملره گؤندریلیر. درگیده یایینلانان علمی مقاله لر دونیایین یوزه یاخین اؤلکه سینه گؤندریلمکده دیر. درگی نین بوگون آذربایجان دان و یورد دیشیندان یوزه یاخین اویه سی وار. درگی ۴۰۰ تیراؤلا باسیلیر و یایینلانان هر ساییدان ۵۰ نسخه سی آذربایجان میلی علملر آکادمیسی مرکز کیتابخاناسی نین آراجیلیگی ایله یورد دیشینا گؤندریلیر.

"تورکولوگیا" درگیسی، تورکولوژی نین گونجل گرچکلرینی بیلیمسلر اؤلچولر ایچریسینده اورتایا قویماق، تورک دونیاسی ایله ایلگیلی اولوسلار آراسی چاپدا یاییلان بیلیمسلر چالیشلارینی تانیتاراق یایینلارینی داها ایره لیه داشیماغی آماجلاماقدادیر.

درگییه مقاله گؤندرمک، آونه اولماق، باسیلمیش اولان ساییلاری الده ائتمک و داها آیرینتیلی بیلگی اوچون، "تورکولوگیا" درگیسی نین اینترنت صحیفه سینه (www.turkologiya.org) باش وورماق یئترلی دیر ■